

ОСОБЛИВОСТІ РОЛЬОВОЇ СТРУКТУРИ СУЧАСНОЇ СІМ'Ї

І. В. Доменюк

Херсонський державний університет, innafeeria22@gmail.com

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор І. С. Попович

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із перспективних та актуальних напрямів досліджень сучасної психологічної науки є всебічне аналізування проблем та змін у сім'ї. Зростання інтересу науковців до зазначеної проблематики зумовлене, перш за все, збільшенням частоти проявів кризових тенденцій у функціонуванні сучасної сім'ї, що охоплюють усі сфери її життєдіяльності. Втім, не слід розглядати ці тенденції як такі, що свідчать про руйнування інституту сім'ї, швидше, це свідчить про зміни прикладів сімейного життя, що вимагають серйозного переосмислення на різних рівнях – і на теоретичному, і на емпіричному.

На сьогодні неабиякої актуальності набуває диференціація та пошук шляхів оптимального вирішення рольових конфліктів сучасної сім'ї. Перш за все, фокусування на окресленій проблематиці вимагає не лише виявлення суто психологічних механізмів виникнення на перебіг конфліктів у родині, а й урахування ментальних, соціокультурних та інших предикатів. Тому, наша спроба окреслити головні особливості рольової поведінки сучасної сім'ї надать змогу більш чітко характеризувати існуючі на сьогодні наукові погляди на окреслену проблематику та визначити перспективи наших подальших розвідок.

Виклад основного матеріалу. Так, дослідниці Л. Кірсєва та А. Тащова визначають, що під рольовою поведінкою у сім'ї слід розуміти поєднання рольових очікувань і домагань чоловіка та дружини при виконанні ними подружніх ролей, що забезпечують реалізацію функцій сім'ї. Те, якою мірою кожен з подружжя бере на себе відповідальність за реалізацію кожної конкретної сімейної ролі, становить рольові домагання чоловіка чи дружини. При цьому, те, в якій мірі партнери адресують рольові домагання одне одному становить рольові очікування чоловіка чи дружини. Важливим є той факт, що

основна характеристика рольової поведінки у сім'ї – це відповідність рольових очікувань рольовим домаганням партнерів.

Зауважимо, що аналізування наукових праць, присвячених всебічному вивченню рольової поведінки [2; 3; 5], надало змогу визначити, що доцільним є виокремлення низки чинників, що детермінують рольову поведінку суб'єктів взаємодії. Зокрема, до таких чинників можна віднести такі: минулий досвід (наприклад, якість батьківського шлюбу), очікування щодо шлюбу та образу майбутнього партнера, соціальне оточення, якість стосунків до шлюбу, особистісні ресурси (наприклад, рівень освіти та соціальне походження, особливості характеру тощо), розподіл влади та відповідальності у родині, співпадіння чи не співпадіння сімейних цінностей партнерів тощо. Очевидним є той факт, що рольова поведінка реалізується через виконання у шлюбі обома партнерами своїх ролей.

Диференціації ролей у шлюбі передуює процес їх формування. Зокрема, Д. Карпова [3], провівши ґрунтовне аналізування сучасних наукових праць, присвячених процесу формування рольових очікувань у подружжі, резюмує, що основним механізмом, який відповідає за формування уявлень про ролі у сім'ї шлюбних партнерів доцільним є вважати процес ідентифікації. Отже, саме засвоєння ідеалів, моральних цінностей та ролей проходить через уподібнення шлюбних партнерів іншим людям. Як правило, такими людьми є батьки та інші особистості з числа найближчого оточення.

Л. Помиткіна [4] зі співавторами зазначають, що сам процес появи рольової структури сім'ї є чинником її становлення як соціальної спільноти, пристосування чоловіка та дружини один до одного та вироблення спільного стилю життя. Також, науковці визначають, що існує два найбільш загальноживані підходи до розподілення ролей у родині. Так, у традиційній сім'ї розподілення ролей здійснюється за гендерним параметром: чоловік відповідає за матеріальне благополуччя сім'ї, дружині належать ролі матері та господині. У егалітарній сім'ї розмежування ролей інше, вони розподіляються порівну. Як нами вже зазначалося, на сьогодні питання щодо особливостей

розподілення ролей у сім'ї є вельми актуальним. Цей факт підтверджений безліччю наукових досліджень, в яких представлені різні аспекти досліджуваної проблематики. Зупинимось на деяких з них. Наприклад, Т. Зозуль [2], у фокусі дослідження якої подружжя з суттєвою різницею у віці. Виходячи з отриманих результатів проведеного авторкою емпіричного дослідження, спрямованого на встановлення особливостей розподілу сімейних ролей у подружжі, було узагальнено, що як чоловікам, так і жінкам притаманні несуттєві відмінності у розподілі ролей. Зокрема, представники обох статей, у своїй більшості, обов'язок підтримувати матеріальне благополуччя родини повністю покладають на чоловіка. Авторка пояснює такі результати віком досліджуваних, тим, що чоловіки, які є старшими за жінок, є більш спроможними у питаннях, що стосуються матеріального забезпечення сімейного життя.

Цікавим, також є той факт, що більшість сімейних ролей не є «суто жіночими» або «суто чоловічими», а реалізуються обома партнерами. Наприклад, такі функції, як: виховання дітей, підтримка сприятливого емоційного клімату у сім'ї, реалізація розваг, підтримка та розвиток сімейних традицій, цінностей та ритуалів тощо, – на думку більшості респондентів, є такими, що, у рівній мірі, покладаються у шлюбі як на жінку, так і на чоловіка.

Таким чином, Т. Зозуль резюмує, що парам з суттєвою різницею у віці притаманне орієнтування на підтримку функціонування подружжя шляхом рівномірного розподілу обов'язків.

До іншого висновку приходять у своїх дослідженнях Н. Ляшенко [3]. У фокусі досліджень Н. Ляшенко – подружні ролі в молодіжній сім'ї. Зупинимось на деяких результатах, що надають уявлення про бажаний тип відносин для осіб з числа респондентів між чоловіком та дружиною у шлюбі.

1. Як чоловіки, так і жінки у своїй переважній більшості, значною мірою орієнтовані на самостійне розподілення свого вільного часу та домашніх зобов'язань порівну, а не за гендерною ознакою.

2. Чоловіки з числа респондентів, у переважній більшості, мають патріархальні настановлення та розглядають функцію матеріального забезпечення сім'ї як суто чоловічу. На відміну від чоловіків, жінки, у своїй переважній більшості, виступають за рівномірне розподілення цієї функції між чоловіком та дружиною.

3. З точки зору більшості опитуваних з числа чоловіків, виховання дітей є суто жіночою роллю, на відміну від жінок, які вважають цілком припустимим розподілення або повне перекладання цих зобов'язань на чоловіка.

4. Щодо того, хто повинен брати на себе відповідальність за прийняття важливих рішень, то жінки налаштовані на рівність, на відміну від чоловіків, відповіді яких превалюють як до варіанту рівності, так і чоловічого лідерства.

5. Щодо питання кар'єри, то чоловіки, у своїй переважній більшості схильні вважати, що це виключно їх прерогатива.

Таким чином, на відміну від результатів, презентованих Т. Зозуль, у фокусі дослідження якої сім'ї зі значною різницею у віці між партнерами, у праці Н. Ляшенко представлені результати, які свідчать про значущу різницю у ролевих очікуваннях молоді між чоловіком та дружиною.

Також, значущими для наших подальших наукових розвідок є питання, пов'язані з виникненням та перебігом ролевих конфліктів у сучасній сім'ї. Зазначимо, що однією із причин виникнення міжособистісних конфліктів взагалі та сімейних ролевих конфліктів, зокрема, є не співпадіння соціальних очікувань особистості [5] та «реальної картини стосунків». Щодо певних прикладів причин виникнення ролевих конфліктів між чоловіками та жінками, то, наприклад, Н. Ляшенко виокремлює такі: жінки орієнтовані на виконання статусної функції, чоловіки ж нівелюють важливість для жінки професійного розвитку та зростання. Емоційна підтримка членів родини не розглядається чоловіками як така, що потребує їх включеності, на відміну від жінок, які наголошують на тому, що очікують цього від чоловіків. Чоловіки бажають домінувати у сферах господарської діяльності та вихованні дітей, на відміну від жінок, які орієнтовані на партнерство в цих питаннях.

Висновки. Проведений огляд актуальних на сьогодні розвідок щодо особливостей рольової структури сім'ї надає нам змогу узагальнити, що інтерес до означеної проблематики продиктований, перш за все, змінами у ціннісних орієнтаціях сучасного подружжя, що, у свою чергу, висуває на перший план визначення причин та окреслення способів подолання рольових конфліктів у сучасній сім'ї.

Література:

1. Зозуль Т. В. Психологічні особливості розподілу сімейних ролей у подружніх парах із суттєвою різницею у віці. *Психологія і особистість*. 2016. № 1(9). С. 129-138.
2. Карпова Д. Є. Психологічний зміст та функції уявлень студентської молоді про сімейні ролі шлюбних партнерів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ*. Херсон: ВД «Гельветика», 2017. Вип. 2, Т. 2. С. 8-14.
3. Ляшенко Н. О. Подружні ролі в молодіжній сім'ї. *Український соціум*. 2007. С.16-23.
4. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї: навч. посіб. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
5. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ*. Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 145-154.